

LBRIS

We know
books

Cezar Petre Buiumaci

ORAȘUL NETERMINAT

Prefață de Augustin Ioan

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Lista de abrevieri	7
Prefață	9
Argument	11
Introducere	19
I. Orașul în schimbare	43
I.1. Situația politică și economică după 23 August 1944.....	43
I.2. București: Cetatea industrială.....	50
I.3. Reorganizarea administrativă și transformările demografice	110
I.4. Redenumirea orașului	123
II. Reconstrucția în concepție comunistă	137
II.1. Reglementarea construcțiilor și ridicarea de clădiri cu caracter edilitar-propagandistic	137
II.2. Construcția de locuințe.....	169
II.3. Marile ansambluri de locuințe	192
III. Cultura de masă în București.....	225
III.1. Muzeele.....	225
III.2. Situația teatrului bucureștean. Cinematografele. Institutele de cercetare	278
III.3. Monumentul de for public	294
III.4. Parcurile bucureștene	340
IV. Orașul nou.....	365
IV.1. Metropolitanul bucureștean	365
IV.2. Cutremurul din 4 martie 1977 și urmările acestuia asupra Bucureștiului.....	390
IV.3. Demolarea Bucureștiului.....	410
IV.4. Noul centru politico-administrativ – Casa Republicii.....	468
IV.5. Amenajarea râului Dâmbovița	510
Concluzii	537
Anexe	547
BIBLIOGRAFIE.....	559

I. Orașul în schimbare

I.1. Situația politică și economică după 23 August 1944

Actul de la 23 August 1944 a însemnat schimbarea de regim care a facilitat Partidului Comunist din România accesul la guvernare. După o perioadă în care este pus în aplicare scenariul Moscovei de preluare a puterii prin formarea de coaliții cu celelalte partide politice, apropierea de Partidul Social Democrat și subminarea în vederea eliminării opoziției, Partidul Comunist reușește preluarea totală a puterii. Primul pas important a fost impunerea lui Petru Groza ca șef al guvernului, la 6 martie 1945, urmat de câștigarea alegerilor de către coaliția comunistă la 19 noiembrie 1946, pentru ca, la 30 decembrie 1947, comuniștii să preia puterea totală odată cu abdicarea Regelui Mihai. Această preluare a puterii s-a manifestat în toate palierele, reușind eliminarea celorlalte partide politice și supunerea întregii societăți românești. Astfel, partidul comunist prelua, cu ajutorul Armatei Roșii și a reprezentantului sovietic A.I. Vișinschi, controlul asupra aparatului administrativ, socio-economic și cultural, impunând modelul sovietic. În plan economic acesta se traducea în realizarea reformei agrare, naționalizarea mijloacelor de producție și introducerea planificării în economie¹.

Rezultatul ocupării României de către Armata Roșie a însemnat impunerea deciziilor Moscovei stipulate în Convenția de Armistițiu, semnată abia la 12 septembrie 1944², completată de prevederile Tratatului de Pace din 10 februarie 1947³. Aceste documente au influențat evoluția României atât din punct de vedere teritorial, economic, social, cât și politic. României i se vor impune cedări teritoriale în favoarea U.R.S.S. și Bulgariei, însă va recupera partea teritoriului Transilvaniei ocupat de Ungaria în urma Dictatului de la Viena. Deși România a încetat războiul cu Națiunile Unite la

¹ Brîndușa Costache, *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc 1949-1974*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, p. 16-17.

² *România, marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial: Documente*, volumul I, Marin Radu Mocanu coord., Arhivele Statului din România, București, 1994, p. 310-324.

³ *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris: Documente*, Marin Radu Mocanu coord., Arhivele Statului din România, București, 1996, p. 413.

23 August 1944, nu i-a fost recunoscut statutul de cobeligerant, fiind tratată ca o țară înfrântă, fiind obligată la plata către U.R.S.S. a unei despăgubiri de război în valoare de 300.000.000 dolari americani plătibili în 6 ani în mărfuri (produse petroliere, cereale, material lemnos, vase maritime, fluviale, mașini), restituirea către U.R.S.S. a tuturor valorilor și materialelor aparținând Națiunilor Unite și restabilirea tuturor drepturilor și intereselor Națiunilor Unite și naționalităților lor pe teritoriul românesc, în bună stare, așa cum existau înainte de război.

Unul dintre instrumentele lui Stalin în supravegherea conducătorilor din statele comuniste au fost consilierii sovietici, aceștia având împuterniciri foarte mari⁴. Altă metodă de a subordona statele care căzuseră în zona de influență a U.R.S.S. a fost pe plan economic prin crearea societăților mixte, care în România au fost cunoscute sub numele de *sovromuri*. Aceste societăți au fost primele acorduri economice semnate de statul român după terminarea războiului. Fiecare din părțile contractante urma să dețină 50% din acțiuni. În timp ce aportul părții române consta din resursele existente în respectiva ramură, participarea U.R.S.S. consta în livrări ce urmau a fi efectuate ulterior sau din acțiunile deținute de Germania la întreprinderile românești și a bunurilor germane care reveneau Moscovei în urma hotărârii Conferinței de la Potsdam și a prevederilor Tratatului de pace. În cadrul Conferinței de la Potsdam s-a hotărât ca, în schimbul renunțării de către U.R.S.S. a pretențiilor avute față de bunurile din Europa occidentală, Uniunea Sovietică va beneficia de toate bunurile germane – tezaur, acțiuni, investiții – aflate în țările din estul Europei, adică Polonia, Finlanda, România, Ungaria, Bulgaria și în estul Austriei⁵. Astfel că articolul 8 al Convenției de Armistițiu și hotărârile de la Potsdam, împreună cu legislația românească în domeniu⁶ și Acordul din 8 mai 1945 semnat la Moscova vor crea pentru U.R.S.S. baza de plecare în înființarea acestor societăți comerciale mixte româno-sovietice⁷. Sovromurile au funcționat până în 1956 și au reprezentat cea mai elocventă formă de exploatare de către U.R.S.S. a bunurilor germane din România, cu importante repercusiuni asupra economiei Românești. Pentru a exemplifica domeniile în care au activat aceste întreprinderi, amintesc: Sovromtransport, societate de navigație, prima

⁴ Ioan Scurtu, *Studii de istorie*, Ars Docendi, București 2002 p. 332-333.

⁵ Florian Banu, *op.cit.*, p. 94.

⁶ La 1 septembrie 1944 a fost elaborată „Legea pentru regimul bunurilor supușilor Statelor cu care România se găsește în stare de război” și la 9 septembrie 1944 cea „pentru interzicerea supușilor inamici de a dispune de casete (safe-uri)”.

⁷ Maria Mureșan, *Evoluții economice 1945-1990*, Editura Economică, București, 1995, p. 154.

societate înființată, Sovrompetrol, Sovromcuartțit, Sovrombanc, Sovromlemn, Sovrommetal, Sovromgaz, Sovromchim, Sovromconstrucția, Sovromnaval, Sovrom Metale Neferoase, Sovromcărbune, Sovromasigurare, Sovromfilm, Sovromtractor, Sovromutilajpetrolier, T.A.R.S. (Transporturile Aeriene Româno-Sovietice). Conducerea sovromurilor era sovietică, directorii generali și majoritatea funcțiilor cheie erau sovietici, doar președintele consiliului de administrație era român, iar vicepreședintele era sovietic⁸. În activitatea sovromurilor se disting două etape: prima caracterizată de o obediență aproape totală a părții române, cuprinsă între 1945-1948, și cea de-a doua, de rezistență și de încercare de a impune principiul egalității între părți⁹. Aceste societăți mixte au cuprins o serie de domenii importante ale economiei României, au ajuns în scurt timp să dețină o însemnată pondere în domeniile respective¹⁰. Activitatea acestor societăți mixte s-a dovedit dăunătoare pentru economia românească. Principiul parității aportului de capital nu a fost respectat. În afara valorii averilor germane din România, U.R.S.S. a contribuit efectiv la activitatea sovromurilor cu utilaje în valoare de 2,9 miliarde lei¹¹. În urma unor acorduri succesive pentru predarea către România a participațiilor sovietice la sovromuri, încheiate la 31 martie și 18 septembrie 1954, 12 din cele 14 societăți au fost desființate¹².

Măsurile legislative adoptate de guvernul Petru Groza erau menite să pună bazele unei politici economice anticapitaliste. Încă de la începutul anului 1947 a fost etatizată Banca Națională, urmată de Legea controlului creditelor, care extindea controlul statului asupra tuturor celor care primeau credite de la bănci și instituții de credit. Legea de organizare a Ministerului Industriei și Comerțului pune sub controlul ministerului condus de către Gheorghe Gheorghiu-Dej unitățile industriale particulare și de stat. Această lege este urmată de cea a Oficiilor industriale, menite să traseze liniile ce trebuiau urmate în activitatea economică pe ramuri. Odată cu adoptarea Legii pentru înființarea Comisiei de redresare economică și stabilizare monetară se realiza controlul statului, al partidului comunist, în principalele ramuri ale industriei. Reforma monetară aplicată începând cu 15 august 1947 a dus la retragerea masei monetare prin preschimbarea banilor la un raport de 20.000 lei vechi la 1 leu nou, dar și limitarea sumelor ce puteau fi operate,

⁸ Florian Banu, *op.cit.*, p. 135.

⁹ *Ibidem*, p. 145.

¹⁰ Maria Mureșan, *Evoluții economice 1945-1990*, Editura Economică, București, 1995, p. 154.

¹¹ Ion Alexandrescu, *op.cit.*, p. 453.

¹² *Ibidem*.

ajungându-se ca totalul sumei puse în circulație să fie de 17.000 de ori mai mic decât masa monetară aflată anterior în circulație. A fost emisă totodată o lege care obliga populația la vânzarea aurului și valutei către Banca Națională¹³.

Imobilul „Creditul Minier” situat la intersecția străzii Batiștei cu bulevardul Nicolae Bălcescu, devenit sediul „Sovrompetrol” în deceniul V al secolului trecut (Carte poștală colecția Cezar Petre Buiumaci)

¹³ *Istoria românilor, vol. IX, România în anii 1940-1947*, coord. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2008, p.799-803.

Constituția votată de Marea Adunare Națională în ședința din 13 aprilie 1948 deschidea calea naționalizărilor prin trecerea în proprietatea statului a mijloacelor de producție care se aflau la data respectivă în proprietate particulară, așa cum era enunțat articolul 5. Următorul articol face referire la categoriile de bunuri și servicii care urmau să facă obiectul naționalizării: „*Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și în aer, poșta, telegraful, telefonul și radio-ul aparțin Statului, ca bunuri comune ale poporului. Prin lege se vor stabili modalitățile de trecere în proprietatea Statului a bunurilor enumerate în alineatul precedent, care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, se aflau în mâini particulare*”. Aceste prevederi erau completate de articolele 10 și 11 care specificau că „*Pot fi făcute exproprieri pentru cauza de utilitate publică pe baza unei legi și cu o dreaptă despăgubire stabilită de justiție. Când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare, care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea Statului, adică bun al poporului, în condițiunile prevăzute de lege*”¹⁴.

Suprimarea proprietății private s-a realizat prin colectivizare și naționalizare. Trecerea terenurilor agricole în proprietatea statului s-a realizat în două etape: Reforma agrară, pusă în practică în baza Legii nr. 187 din 23 martie 1945¹⁵, urmată de amplul proces de colectivizare desfășurat între 1949-1962. Pentru preluarea activității economice a fost adoptată Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și transporturi. Naționalizarea imobilelor de locuințe din mediul urban, inclusiv hotelurile, s-a efectuat în mare măsură prin prevederile decretului pentru naționalizarea unor imobile din 20 aprilie 1950, iar în anul 1953 statul va prelua restul unităților de producție care se mai aflau în proprietate privată¹⁶.

În activitatea economică a României, intrată în rândul țărilor de „democrație populară”, principalul element îl reprezenta industria, în special industria grea, constructoare de mașini. Acesta era un principiu al dezvoltării

¹⁴ *Constituțiile României*, coord. Gheorghe Sbârnă, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 212.

¹⁵ Conform căreia au fost expropriate terenurile și toate proprietățile agrare care aparțineau colaboraționiștilor, criminalilor de război sau celor refugiați în țările cu care România se afla în stare de război, loturile mai mari de 10 ha necultivate timp de 7 ani consecutiv, fiind expropriate și persoanele fizice care dețineau loturi mai mari de 50 ha. *Istoria românilor*, vol. IX, *România în anii 1940-1947*, p. 786-787.

¹⁶ *Istoria românilor*, vol. X, *România în anii 1948-1989*, coord. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 56-58.

economice importat din U.R.S.S.¹⁷ și aplicat intensiv de conducerea comunistă și cunoscut sub numele de „industrializare forțată”. Atenția deosebită acordată industrializării României se regăsește în cadrul planurilor cincinale, un concept preluat tot din spațiul sovietic, care reprezenta caracteristica economiei centralizate. Chiar și după „destalinizare”, când sovietici au adus critici forțării ritmului de dezvoltare a industriei grele, în special a industriei constructoare de mașini, prin repartizarea unor investiții prea mari în raport cu celelalte ramuri¹⁸, conducerea comunistă nu a renunțat la procesul de industrializare a României și-l va folosi chiar ca argument în combaterea planului Valev¹⁹.

Toate aceste aspecte legate de implementarea politicii economice din primii ani ai preluării puterii de către comuniști au afectat evoluția orașului București. Naționalizarea întreprinderilor s-a efectuat în baza unei inventarieri realizate în 1947 și publicate în cele 23 de liste anexe la Legea Nr. 119 din 11 iunie 1948²⁰, în care se regăseau 1.151 de unități de producție și servicii, iar dintre acestea un număr de 348 se aflau în București²¹. În realitate au fost trecute în proprietatea statului, la nivel național, fără oferirea de despăgubiri, deși legea prevedea acest lucru²², un număr de 8.894 de întreprinderi, pentru ca până în anul 1953 toate întreprinderile să treacă în proprietatea statului²³.

Acest proces venea după etatizarea Băncii Naționale (1946) amintită anterior, reorganizarea Ministerului Industriei și Comerțului și înființarea Oficiilor Comerciale (1947), iar pentru punerea în aplicare a legii a fost înființată o Comisie Superioară de Naționalizare cu organizații la nivel județean în cadrul cărora funcționau organisme de ocupare a întreprinderilor²⁴.

Legea naționalizării întreprinderilor industriale aducea atingere și întreprinderilor anexe și instalațiilor necesare desfășurării activităților celor

¹⁷ *Ibidem*, p. 288.

¹⁸ *Documente fundamentale ale regimului comunist din România (1948-1989)*, coord. Cezar Stanciu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 101.

¹⁹ Planul enunțat de E.B. Valev propunea realizarea unui complex economic suprastatal ce trebuia să cuprindă sudul U.R.S.S., sud-estul României și nordul Bulgariei care urma să devină grânarul lagărului socialist, specializat aproape în exclusivitate în agricultură. Gh.I. Ioniță, *Istoria românilor de la marea unire din 1918 până în prezent. Ediția a II-a revăzută și îmbunătățită*, Editura U.C.D.C., București, 1999, p. 269.

²⁰ http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=1575, accesat la data 01.05.2016.

²¹ <http://idrept.ro/DocumentView.aspx?DocumentId=32210>, accesat la data 01.05.2016.

²² Ion Bucur, *Naționalizările din România 1944-1953* în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 1-2/1994, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, p.313.

²³ *Istoria românilor, vol. X, România în anii 1948-1989*, p. 57-58.

²⁴ Ion Bucur, *op.cit.*, p. 314.

naționalizate, chiar dacă acestea aveau alți proprietari decât ai întreprinderii naționalizate, și treceau în proprietatea statului. Întreprinderile care se supuneau prevederilor legii aduceau în proprietatea statului toate bunurile materiale, financiare și intelectuale precum: clădiri, instalații, drepturi patente, licențe, contracte, autorizații, hârtii de valoare, cărți de depuneri, numerar, accesorii, materii prime, mărfuri semifabricate sau finite, alte bunuri sau valori²⁵. Pentru realizarea naționalizării și intimidarea oricărui acțiunii de împotrivire, partidul comunist a trecut la paza unităților mari, prin instalarea unor gărzi alcătuite din membri de partid și sindicat, activiști politici și milițieni²⁶. În vederea derulării procesului de naționalizare au fost emise ulterior decrete menite să completeze Legea 119²⁷.

La 20 aprilie 1950 a intrat în vigoare Decretul nr. 92 pentru naționalizarea unor imobile. Articolul 1 al decretului exprimă motivația pentru care a fost emis: „Pentru întărirea și dezvoltarea sectorului socialist în economia R.P.R.; Pentru asigurarea unei bune gospodării a fondului de locuințe supuse degradării din cauza sabotajului mării burgheziei și a exploatarelor care dețin un mare număr de imobile; Pentru a lua din mâna exploatarelor un important mijloc de exploatare”²⁸.

Deși erau exceptate la naționalizare, conform prevederilor art. 2 al decretului 92, prin care se menționa că „Nu intră în prevederile decretului de față și nu se naționalizează imobilele proprietatea muncitorilor, funcționarilor, micilor meseriași, intelectualilor profesioniști și pensionarilor”, o bună parte a naționalizării locuințelor a fost abuzivă, iar cei care au fost evacuați au putut doar să-și ia cu ei bunuri de strictă necesitate²⁹. Un exemplu de abatere de la articolul 2 al decretului îl reprezintă parcelarea Parcului Jianu, mai cunoscut sub numele de cartierul Primăverii, o parcelare realizată de Compania de Gaze și Electricitate pentru angajații proprii, cartier care va deveni zona rezidențială a conducerii centrale a P.C.R.³⁰. Gheorghe Gheorghiu Dej a dorit ca elita comunistă să fie reunită într-un singur loc pentru a

²⁵ *Ibidem*, p. 317.

²⁶ *Ibidem*, p. 318.

²⁷ Decretul nr. 197 pentru dizolvarea instituțiilor bancare și de credit, cel pentru înființarea C.E.C.-ului prin fuziunea Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale și a Casei de Depuneri și Consemnațiuni, cel pentru naționalizarea întreprinderilor feroviare, decretul pentru naționalizarea instituțiilor sanitare particulare, cel pentru naționalizarea industriei cinematografice, decretul pentru desființarea Bursei de mărfuri.

²⁸ Emanuel-Mihail Socaciu, *Despre naționalizarea comunistă a imobilelor și clauzele constituționale ale expropriierilor* în „Sfera politicii” nr. 126-127/2007 disponibil la <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/126-127/arto4-socaciu.html>, accesat la 25.05.2016.

²⁹ *Istoria românilor*, vol. X, *România în anii 1948-1989*, p. 101-102.

³⁰ Emanuel-Mihail Socaciu, *op.cit.*

naționalizate, chiar dacă acestea aveau alți proprietari decât ai întreprinderii naționalizate, și treceau în proprietatea statului. Întreprinderile care se supuneau prevederilor legii aduceau în proprietatea statului toate bunurile materiale, financiare și intelectuale precum: clădiri, instalații, drepturi patente, licențe, contracte, autorizații, hârtii de valoare, cărți de depuneri, numerar, accesorii, materii prime, mărfuri semifabricate sau finite, alte bunuri sau valori²⁵. Pentru realizarea naționalizării și intimidarea oricăror acțiuni de împotrivire, partidul comunist a trecut la paza unităților mari, prin instalarea unor gărzi alcătuite din membri de partid și sindicat, activiști politici și milițieni²⁶. În vederea derulării procesului de naționalizare au fost emise ulterior decrete menite să completeze Legea 119²⁷.

La 20 aprilie 1950 a intrat în vigoare Decretul nr. 92 pentru naționalizarea unor imobile. Articolul 1 al decretului exprimă motivația pentru care a fost emis: *„Pentru întărirea și dezvoltarea sectorului socialist în economia R.P.R.; Pentru asigurarea unei bune gospodării a fondului de locuințe supuse degradării din cauza sabotajului marei burghezii și a exploatarelor care dețin un mare număr de imobile; Pentru a lua din mâna exploatarelor un important mijloc de exploatare”*²⁸.

Deși erau exceptate la naționalizare, conform prevederilor art. 2 al decretului 92, prin care se menționa că *„Nu intră în prevederile decretului de față și nu se naționalizează imobilele proprietatea muncitorilor, funcționarilor, micilor meseriași, intelectualilor profesioniști și pensionarilor”*, o bună parte a naționalizării locuințelor a fost abuzivă, iar cei care au fost evacuați au putut doar să-și ia cu ei bunuri de strictă necesitate²⁹. Un exemplu de abatere de la articolul 2 al decretului îl reprezintă parcelarea Parcului Jianu, mai cunoscut sub numele de cartierul Primăverii, o parcelare realizată de Compania de Gaze și Electricitate pentru angajații proprii, cartier care va deveni zona rezidențială a conducerii centrale a P.C.R.³⁰. Gheorghe Gheorghiu Dej a dorit ca elita comunistă să fie reunită într-un singur loc pentru a

²⁵ *Ibidem*, p. 317.

²⁶ *Ibidem*, p. 318.

²⁷ Decretul nr. 197 pentru dizolvarea instituțiilor bancare și de credit, cel pentru înființarea C.E.C.-ului prin fuziunea Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale și a Casei de Depuneri și Consemnațiuni, cel pentru naționalizarea întreprinderilor feroviare, decretul pentru naționalizarea instituțiilor sanitare particulare, cel pentru naționalizarea industriei cinematografice, decretul pentru desființarea Bursei de mărfuri.

²⁸ Emanuel-Mihail Socaciu, *Despre naționalizarea comunistă a imobilelor și clauzele constituționale ale expropriierilor* în „Sfera politicii” nr. 126-127/2007 disponibil la <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/126-127/arto4-socaciu.html>, accesat la 25.05.2016.

²⁹ *Istoria românilor*, vol. X, *România în anii 1948-1989*, p. 101-102.

³⁰ Emanuel-Mihail Socaciu, *op.cit.*

comunica eficient, rapid și la orice oră și, probabil, pentru a fi mai ușor de supravegheat³¹. Un alt exemplu îl reprezintă cartierul Domenii, care era considerat un cartier muncitoresc ieftin³².

I.2. București: Cetatea industrială

Din postura de reședință domnească și apoi de capitală a Valahiei, a Principatelor Unite și a României Mari, Bucureștiul, ca depozitar al principalelor funcții ale statului, a avut un rol stimulator în privința dezvoltării comerțului și industriei atât pe teritoriul său, cât și în zona sa de influență³³. Astfel că, odată cu creșterea teritorială, s-au dezvoltat și ocupațiile locuitorilor, evoluând dinspre atelierele meșteșugărești către o zonă care pune bazele dezvoltării industriale³⁴.

Bucureștiul a fost cel mai important centru economic și industrial-meșteșugăresc³⁵ încă din perioada când era capitala Țării Românești și ulterior a Principatelor Unite, păstrându-și acest statut și după Marea Unire, chiar dacă Transilvania și Banatul dădeau o nouă configurație economiei țării³⁶.

În 1938 existau în România 8 regiuni economice: 1) Valea Prahovei, 2) Reșița, 3) Turda cu Câmpia Turzii, Târgu Mureș, Mediaș, Sighișoara și Zlatna, 4) Piatra Neamț cu Buhuși și Bacău, 5) Cisnădie cu Sibiu și Tâlmăciu, 6) Firiza de Jos cu Baia Mare și Satu Mare, 7) Ferdinand și Nădrag, 8) Hunedoara cu Crișeni, Copșa Mică, Cugir și Petroșani. Și 8 centre industriale: 1) București, 2) Timișoara, 3) Brașov, 4) Arad, 5) Galați, 6) Brăila, 7) Iași și 8) Cluj³⁷.

Dinamica cu care s-a dezvoltat domeniul industrial în București a făcut din acesta principalul oraș industrializat al României. În desemnarea acestui statut au fost luate în considerare mărimea capitalului investit, forța motrică,

³¹ Adrian Eugen Cristea, Marius Marinescu, Mihai Mitran, *Cartierul interzis*, Editura Rao, București, 2015, p. 15-19.

³² Emanuel-Mihail Socaciu, *op.cit.*

³³ Herbst M. Constantin, *op.cit.*, p. 50.

³⁴ *Ibidem*, p. 51.

³⁵ Având în același timp un predominant caracter administrativ și comercial. Însă acest statut administrativ i-a permis o dezvoltare economică în plan industrial, ca urmare a statutului de capitală. Concentrarea funcțiilor politice, administrative și culturale au creat posibilități materiale favorabile creșterii industriei. Liviu Chelcea, *Bucureștiul postindustrial: memorie, dezindustrializare și regenerare urbană*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 101.

³⁶ *Documente privind dezvoltarea industriei în orașul București, vol. I, 1856-1933*, coord. Vasile Manole, Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, București, 1991, p. 12-13.

³⁷ Liliana Georgescu, *Localizarea și structura industriei românești*, Editura Cartea Românească, București, 1941 apud Herbst M. Constantin.

forța de muncă și valoarea producției³⁸. Un alt argument în favoarea poziționării capitalei pe primul loc îl reprezintă dezvoltarea aici a aproape tuturor ramurilor industriale care existau în România, situație care nu se repetă în nici un alt oraș. Elementul principal în analiza industriei bucureștene îl reprezintă întreprinderea industrială³⁹.

În Capitală existau la 29 decembrie 1930 un număr de 18.125 de întreprinderi comerciale și industriale⁴⁰ și o populație de 631.288, din care 564.575 populația orașului propriu-zis și 66.713 reprezentând populația celor 12 comune suburbane⁴¹, pentru ca la 31 decembrie 1936 aceasta să crească la 786.929⁴². În 1948 Județul Ilfov avea o populație de 1.474.927, din care 1.041.807 erau locuitorii Bucureștiului⁴³, ajungându-se la o populație de 1.236.908 în anul 1956⁴⁴.

Dacă inițial, la sfârșitul secolului al XIX-lea, zonele preponderent industriale erau Filaret – Șerban Vodă – Timpuri Noi și șoselele Ștefan cel Mare și Colentina, în prima parte a secolului al XX-lea se constată o amplasare a fabricilor între zona șoselei periferice și linia de centură, regăsindu-le de-a lungul arterelor Căii Dudești, Șoseaua Olteniței, Giurgiului, Rahova-Alexandriei, Militari, Plevnei, Otopeni sau Urziceni, ajungând la finele secolului să poată fi împărțite în 9 zone⁴⁵: 1. Filaret – Rahova – 13 Septembrie; 2. Gara de Nord – Grozăvești – Politehnica; 3. Ștefan cel Mare – Gara Obor – Pantelimon – Titan; 4. Timpuri Noi – Văcărești; 5. Calea Dudești – Cățelu – Policolor; 6. Militari; 7. Pipera; 8. Bucureștii Noi; 9. Berceni (IMGB – Progresul – Jilava – Popești – Leordeni).

Aceste zone s-au dezvoltat în paralel cu creșterea rețelei de cale ferată indispensabilă producției industriale. Necesitățile de transport au avut drept

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Herbst M. Constantin, *op.cit.*, p. 28-29.

⁴⁰ *Anuarul Statistic al Municipiului București 1924-1930*, Primăria Municipiului București anii XXX-XXXVI, Tipografia de Artă și Editură Leopold Geller, București, p. III.

⁴¹ *Ibidem*, p. 4. Comunele suburbane erau: Băneasa, Colentina, Dudești-Ciopea, Grivița, Lupeasca, Militari, Pantelimon, Popești-Leordeni, Principele Nicolae, Roșu, Șerban Vodă, Voievodul Mihai.

⁴² *Anuarul Statistic al Municipiului București 1931-1936*, Primăria Municipiului București anii XXXVII-XLII, „Rotativa”, S.A.R., Institut de Arte Grafice și Editură, București, p. VIII.

⁴³ Dr. A. Golopenția, Dr. D.C., Georgescu, *Populația Republicii Populare Române la 25 ianuarie 1948, Rezultatele provizorii ale recensământului*, Institutul Central de Statistică București, 1948, p. 37.

⁴⁴ *Anuarul Statistic al Orașului București*, Direcția Orășenească de Statistică București, 1958, f.e., nenumărat. Orașului București îi erau arondate 13 comune: Otopeni, Voluntari, Dobroiești, Pantelimon, Cățelu, Popești-Leordeni, Jilava, Măgurele, Bragadiru, Chiajna, Dragomirești, Chitila și Mogoșoaia.

⁴⁵ Liviu Chelcea, *op.cit.*, p. 94.

consecință sporirea liniilor industriale la aproximativ 300 în interiorul orașului în anii '50-'60, cu o lungime de 270 km, care deserveau zilnic circa 3.000 de vagoane de marfă⁴⁶.

C. Herbst identifica aceste zone industriale ale Bucureștiului, având fiecare specificul ei. „Astfel, în zona industrială din estul orașului predominau întreprinderile mari, specializate în industria constructoare de mașini și a prelucrării metalelor. Zona industrială din sud și sud-vest se caracterizează printr-o arie mai largă, cu caracter de dispersie și cu o structură mai variată a produselor; în cadrul ei se disting și câteva microzone industriale: Dudești (produse chimice), Popești-Leordeni (cauciuc și fire sintetice), Jilava (industrie chimică) și microzona din lungul axei feroviare Giurgiu-București (cu specializare complexă, în care predomină totuși produsele industriei construcțiilor de mașini și ale prelucrării metalelor). Urmează zona industrială din vest, unde se concentrează noile întreprinderi apărute după 1948. Zona industrială din nord-vestul Bucureștiului dispune de o concentrare mai mare în jurul Gării de Nord, în care se întâlnesc întreprinderi cu o activitate îndelungată – mai ales ale industriei alimentare. Tot aici sunt prezente și întreprinderi ale industriei construcțiilor de mașini și ale industriei chimice⁴⁷.

La 1 ianuarie 1948 existau în București un număr de 313.131 de angajați sindicaliști, reprezentând aproximativ 1/3 din populația totală, din care: 208.821 încadrați în fabrici și uzine, 48.503 fiind funcționari publici, 33.639 funcționari particulari și 22.168 salariați comunali⁴⁸.

La nivelul anului 1970 Bucureștiul dispunea de 8 ramuri ale industriei grele: energie electrică și termică, construcții de mașini, metalurgie feroasă și neferoasă, chimică, prelucrarea lemnului, a materialelor de construcții, sticlă, porțelan și faianță; și 6 ramuri ale industriei ușoare și alimentare: textilă, confecții, pielărie, blănărie, încălțăminte și alimentară⁴⁹.

Factorul geografic a contribuit în principal la dezvoltarea industriei ușoare și alimentare, prin ușurința cu care au putut fi înființate micile fabrici și mori mecanizate, apariția și dezvoltarea industriei grele făcându-se doar prin intervenția cu investiții a statului⁵⁰.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 104-105.

⁴⁷ Herbst M. Constantin, *op.cit.*, p. 35.

⁴⁸ Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu Dej*, Editura Enciclopedică, București, 2015, p. 180.

⁴⁹ Herbst M. Constantin, *op.cit.*, p. 52.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 54

În anul 1969, pentru București erau următorii indicatori economici industriali raportați la total pe țară: 16,7% din investiții, 17,5 % din producția globală industrială, 16,2% din totalul salariaților, 17,2% din salariații în industrie, 16,9% din vânzarea mărfurilor cu amănuntul în comerțul socialist, 7,8% din totalul populației României⁵¹.

Întreprinderile industriale se găseau amplasate pe întreg teritoriul bucureștean, fără a respecta vreun model sau anumite principii. Cu toate acestea, se remarcă o preferință pentru zonele Gara de Nord, calea ferată Filaret – Gara de Nord și Șoseaua Ștefan cel Mare⁵², această preferință fiind evidentă pentru apropierea de zonele care facilitau transportul de bunuri, fie ele materii prime, fie produse finite. Extinderea teritorială va face ca fabricile înființate în a doua parte a secolului al XIX-lea la periferie să se găsească la începutul secolului următor în interiorul acestuia, fenomen care se va repeta la fiecare extindere a orașului.

Reforma agrară și legea electorală au schimbat structura socială prin modificarea raportului de forțe dintre marii proprietari și populația majoritară, dar în același timp și a electoratului, numărul alegătorilor crescând de la circa 200.000 la aproximativ 3.000.000, cu evidente efecte asupra scenei politice. Înfăptuirea Unirii creștea suprafața României la 295.000 km² față de 139.000 km² anterior războiului⁵³ și numărul de locuitori de la aproximativ 7.250.000 la 15.541.424 în 1920⁵⁴.

În plan economic și financiar, efortul de război al României este evaluat la 1.120.000.000 dolari S.U.A. la cursul valutar din 1938⁵⁵. Situația economică a României de după război a fost marcată de staționarea trupelor sovietice pe teritoriul său, de prevederile Convenției de Armistițiu și ale Tratatului de Pace, de înființarea societăților mixte româno-sovietice de tip „Sovrom”, precum și de înființarea C.A.E.R. și a Organizației Tratatului de la Varșovia. Chiar dacă în conformitate cu prevederile articolului 11 al Convenției de armistițiu, era prevăzută achitarea datoriei de război în valoare de 300.000.000 dolari americani prin mărfuri: produse petroliere, cereale, material lemnos, vase maritime, fluviale, mașini⁵⁶, sovieticii nu au acceptat

⁵¹ Anuarul Statistic al R.S.R., 1970, p. 118-119.

⁵² Herbst M. Constantin, *op.cit.*, p. 84.

⁵³ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 31.

⁵⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 300.

⁵⁵ Stefan Lache, *România în relațiile internaționale 1939-2006*, București: Editura Fundației „România de Măine”, 2007, p. 204.

⁵⁶ Marin Radu Mocanu, coord., *op.cit.*, p. 310.